ZAMONAVIY TARIX FANI O'QTUVCHISIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Ra'no G'ayratova
Chirchiq davlat pedagogika insituti

Odina Ergasheva
Chirchiq davlat pedagogika insituti

ANNOTATSIYA

Bu maqolada o'qituvchilik kasbi va zamonaviy pedagog qanday bo'lishi kerakligi haqida fikr yuritiladi. Zamonaviy tarix fani o'qituvchisiga qo'yiladigan talablar, pedagog kompetentliligi, ilmiy-tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirish ahamiyati bo'yicha tahlillar olib boriladi.

Kalit so'zlar: an'anaviy maktab, ilmiy-ijogiy g'oyalar, kompetentlik, kasbiy faoliyat, tadqiqotchilik, "yangi maktab", dasturlar, innovatsion yondashuvlar

REQUIREMENTS FOR TEACHERS OF MODERN HISTORY

Rano Gayratova
Chirchik State Pedagogical Institute

Odina Ergasheva
Chirchik State Pedagogical Institute

ABSTRACT

This article discusses the teaching profession and what a modern educator should look like. An analysis of the requirements for a modern history teacher, the competence of the teacher, the importance of the development of research activities.

Keywords: traditional school, scientific and creative ideas, competence, professional activity, research, "new school", programs, innovative approaches

O'quvchini mehnat qilishga o'rgat, uni nafaqat mehnatni sevishga, u bilan shunday uyg'unlashishga ko'niktirginki, toki mehnat uning vujudiga singib ketsin, uni shunga o'rgatki, uning uchun o'z kuchi bilan biron-bir narsani bilib ololmaslik aqlga sig'maydigai holat hisoblansin; u mustaqil o'ylamog'i, izlamog'i, o'zini ko'rsatmog'i, o'zining uyg'onmagan qobiliyatlarini rivojlantirmog'i, o'zini sobitli inson qilib yetishtirmog'i lozim.

A. Disterveg

KIRISH

Ta'lim har qanday jamiyatning ajralmas qismidir. Jamiyat ta'lim tizimini o'zgartirmasdan jadal rivojlana olmaydi. XXI asrda insoniyat taraqqiyotining asosiy

harakatlantiruvchi kuchi bilimli va savodli odamlardir. Zamonaviy dunyoda ta'lim ijtimoiy va iqtisodiy farovonlik o'sishining eng muhim sharti, mamlakatni barqaror rivojlanishining manbai hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

D. Xibben ta'lim har qanday kundalik vaziyatda to'g'ri harakat qilish qobiliyatidir, deb aytgan. Atrofimizdagi dunyo juda tez sur'atlarda o'zgarib bormoqda va shunga ko'ra o'rganish usullari ham o'zgarishi kerak. O'quv jarayoni dialogik, izlanishli, loyihaga asoslangan bo'lishi kerak. Biz tez o'zgaruvchan dunyoda yashayapmiz, yangi texnologiyalar joriy etilmoqda va bilim hajmi oshmoqda. An'anaviy maktab - bilimlarni faqat og'zaki tarizda tushuntirish maktabi asta-sekin o'tmishga aylanib bormoqda; yangi tarixiy maktab, rivojlanish maktabi tobora faollashib bormoqda. Maktabga ijodiy g'oyalarga ega, yangi o'quv dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishga qiziqadigan va o'qitishning innovatsion texnologiyalaridan foydalana oladigan o'qituvchi kerak.

Eng qadimgi zamonlarda bilim va tarbiya berishdan kutilgan maqsadni, ta'limning usullarini, bizgacha yetib kelgan arxeologik qazilmalar va yozma manbalardan bilishimiz mumkin. Turkiy va forsiy zabon xalqlarning hayot kechirish tarzi, borliqqa amaliy munosabatda bo'lish namunasi ifodalangan ma'naviyat va madaniyat yodgorliklari, qadimgi yunon tarixchisi Geradotning «Tarix», Strabonning «Geografiya» asarlari, Maxmud Qoshgariyning «Devonu lugatit-turk», «Urxun-Yenisey bitiklari» va boshka shu kabi adabiy va tarixiy manbalar orqali bizga yetib kelgan.

MUHOKAMA

O'qituvchi - bu har doim jamiyat talab qilinadigan kasb. Bu hamma muhokama qiladigan va qadrlaydigan faoliyat turidir. Har bir davrda zamonaviy o'qituvchining fazilatlari mavzusi har doim qiziqarli. O'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatlar ko'p asrlar davomida muhim muhokama mavzusi bo'lib kelgan. O'z navbatida, talaba - bu turli xil ta'lim muassasalarida talaba; bilimning har qanday sohasida boshqalarning darslari va ko'rsatmalaridan foydalanadigan kishi. Zamonaviy o'qituvchi, avvalo, mohir ustozdir. U o'z kasbining asosiy vazifasi bilan shug'ullanadi. Bu boshqalarga ta'lim berish uchun berilgan odam. Yaxshi o'qituvchi bolalarga ajoyib sifat - dunyoni o'rganish va o'zini rivojlantirish qobiliyatini beradi. U ma'lumotni idrok etish, qayta ishlash va mustaqil ravishda qo'llashga o'rgatadi.

O`qituvchi kim? O‘qituvchi pedagog, o‘rta va oliy ta’lim tizimi xodimi bo‘lib, o‘quvchi va talabalarni o‘qitish bilan shug‘ullanadi. Boshqa nomlari: "ustoz", "domla",

"muallim". Kasblar juda ko`p, ammo aynan shu kasb uchun doimo yuqori talablar qo`yiladi. Darhaqiqat, o`qituvchilar tufayli to`plangan tajriba uzatiladi, jamiyat rivojlanishi va uning kelajagi o`qituvchilarga bog`liqdir. O`qituvchi bo`lish o`qituvchi diplomiga ega bo`lishni anglatmaydi. Pedagogika universiteti bitiruvchilarining hammasi ham maktabda qolmaydi. Hamma ham o`quvchilar, ularning ota-onalari bilan umumiy tilni topa olmaydi va zamonaviy jamiyat o`qituvchiga qo`yadigan talablarga javob bera olmaydi. O`qituvchi bu ruhiy holat, hayot tarzidir. Maktab har doim jamiyatdagi o`zgarishlarga sezgir. O`qituvchi maktabning asosiy figurasi hisoblanadi. Jamiyat o`zgarib bormoqda, talablar o`zgarib bormoqda. O`qituvchi ham o`zgaradi. "Yangi avlod", "yangi maktab", "yangi avlod darsliklari" iboralarini tez-tez eshitamiz. Bu shuni anglatadiki, o`qituvchi zamonaviy bo`lishi kerak. O`qituvchi bu predmet sohasida ham, o`qitish metodikasi, shakllari, texnologiyalarini o`zlashtirishda ham doimiy ravishda takomillashib boradigan shaxsdir. Bugungi kunda maktabga yangi davlat ta`lim standartlari (DTS) kirib kelayotgan paytda o`quvchining shaxsini rivojlantirish va ularga sharoit yaratish uchun o`qituvchiga katta mas`uliyat yuklangan. Agar ilgari o`qituvchining vazifasi O’quvchlarga bilimlarni yetkazishdan iborat bo`lsa, bugungi kunda o`qituvchi o’quvchilarga bilimlarni qanday egallashni, o`quv faoliyati va o`quvchilarning fikrlash tarzini shakllantirishni o`rgatishi kerak. O`qitishda doimiy ravishda o`zgarishlar yuz beradi va o`qituvchining zamonaviy sharoitlarga moslashishi muhim ahamiyatga ega.

O'qitishda o’quvtichilar bilishi kerak bo'lgan uchta asosiy jihat bor: o'zingizning mavzuingiz, uni kimga o'rgatayotganingiz va materialingizni o’quvchilaringizga tushunarli tarizda taqdim etishingiz. Agar o`qituvchi ilmiy, nazariy va uslubiy tayyorgarlikka ega bo`lsa, o`quvchilarda keltirib chiqaradigan qiyinchiliklarini sabablarni aniqlay olsa, kerakli yordam ko`rsatsa, maktab o`quvchilarining keyingi harakatlarini yo`naltirsa, bashorat qilsa, pedagogik faoliyatni rejalashtirishni bilsa va o`quvchilarni o`z harakatlarini rejalashtirishga o`rgatsa malakali, professional o’qituvchi sanaladi.

Zamonaviy o`qitish - bu hamkorlik, o`qituvchi va o’qiuvchining birgalikdagi faoliyati. O`qituvchi va o’quvchi ta`lim jarayonidagi sheriklardir. Zamonaviy dars o`quvchilarning faol ishi elementlari mavjudligi bilan ajralib turadi. O`qituvchining vazifasi ta`lim jarayoni uchun ijobiy sharoitlar yaratishdir.

Biz har kuni jadal rivojlanib borayotgan axborot texnologiyalari asrida yashayapmiz. Yangi kompyuter texnologiyalari tufayli ma`lumot olish va o`quv jarayoni mazmunini boyitish imkoniyati paydo bo`ldi. Bugungi kunda o`qituvchi avvalgidek bilimlarning yagona manbai emas. Zamonaviy texnologiyalar tufayli o’quvchilarning mustaqil ijodiy va tadqiqot olib borishlari uchun ajoyib imkoniyatlar

mavjud. O'quvchilarning ma`lumot olishlari uchun hech qanday to`siqlar yo`q. Ammo bitta zamonaviy kompyuter ham bolani mustaqil fikrlashga, taqqoslashga, tahlil qilishga va xulosa chiqarishga o`rgatolmaydi. Ushbu rol o`qituvchiga yuklangan. Aynan o`qituvchi bolaga aqliy faoliyatni o`rgatadi, aynan o`qituvchi o'quvchi shaxsini intellektual va axloqiy shakllantirishda ishtirok etadi.

O`qituvchilar har xil, ammo barchasini birlashtiradigan bitta fazilat bor - bu bolalarga bo`lgan muhabbat. Bu sifat har doim eng muhim hisoblanadi. Haqiqiy o`qituvchi biladiki, siz bolalarga qanchalik ko`p mehr bersangiz, shuncha ko`p olasiz. Bola 9-11 yilni maktab devorlarida o`tkazadi. Maktab ikkinchi uyga aylanadi. Ota-onalar uchun farzandining maktab yillari diqqatli, dono va munosib ustozlar qurshovida o`tishi juda muhimdir.

Darhaqiqat, so`nggi 100 yil ichida eng ko`p o`zgargan texnologiya emas, balki bolalardir. Va ular har o`n yilda o`zgarib boraveradi. Buning sababi - hayotning tezligi, ijtimoiy muhitning xususiyatlari, globallashuv jarayonining faol davom etishi. Zamonaviy o`quvchilar dars vaqtida faqat o`qituvchi gapiraversa ular uchun bu ahamiyatli emas ya'ni ular an'anaviy ta'limdan zerikkan. Endi bilim ular uchun qandaydir tarzda qo`llanilishi, foyda keltirishi mumkin bo`lgan taqdirdagina muhimdir. Zamonaviy maktab o`quvchilari uchun uzoq vaqt davomida kitob o`qib o`tirish yoki bitta vazifani uzoq vaqt o`ylash juda qiyin: ular ma`lumotni qisqa qismlarda o`rgatuvchi klip ko`rishni, jonli rasm yoki tushunarli diagramma shaklida ma`lumot olishni afzal ko`rishadi.

Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko`rsatadiki, aksariyat o`quvchilari endi o`zlariga, o`qishlaridan foyda va zavq olishga e`tibor berishadi - shuning uchun xatti-harakatlar erkinligi, maktab taklif etayotgan bilimlarga tanqidiy munosabatda bo`lishadi. Hozirgi bitiruvchilarning aksariyati maktabda olgan bilimlari hayotda ularga foydali bo`lmasligiga ishonishadi. Bundan tashqari, bugungi maktab o`quvchilarining axloqiy ideallari, bundan yigirma yoki o`ttiz yil avvalgi ota-onalarinikiga umuman o`xshamaydi: endi ularning qahramoni mustaqil fikrlovchi, muvaffaqiyatli inson bo`lib, o`zining farovonligini ta`minlashga qaratilgan.

NATIJALAR

Bugungi kunda, nafaqat o`quvchilar, balki ko`plab o`qituvchilar ham ushbu tizimdan vos kechiga va o`zaro munosabatlarning yangi darajasiga chiqishga tayyor. Avvalo, o`quvchilar bilan ham, ularning ota-onalari bilan ham ularni o`quv jarayoniga jalb qilish bilan to`laqonli suhbat o`tkazish. Keyin - o`quv jarayoniga yanada kengroq nazar tashlash, predmetlar bilimlari chegaralaridan chiqib ketish, axborotni ko`paytirishning to`g`riligini emas, balki bilimlarni amalda qo`llash qobiliyatini,

muammoli vaziyatlarni hal qilishning turli algoritmlarini ko`rish qobiliyatini qadrlash kerak deb o`ylayman. Bular esa yangi pedagogikaning asosiy xususiyatlaridir. Shu bilan bir qatorda quyidagi xususiyatlarni ajratish mumkin

✓ maktab ichida va tashqarisida zamonaviy raqamli vositalar va resurslardan majburiy foydalanish;

✓ hayotda qo`llaniladigan bilimlarga e`tibor berish;

✓ o`quvchilarning o`quv ko`nikmalari va malakalarini shakllantirish (biz o`rganishni o`rgatamiz), o`z bilimlarini boshqarish qobiliyatini rivojlantirish;

✓ o`quvchi va o`qituvchi o`rtasidagi birgalikdagi izlanishlar, kashfiyotlar, yechimlarni izlashga qaratilgan kamroq ierarxik munosabatlar.

O`qituvchining zamonaviy rollari. Rus tadqiqotchisi Skolkovoning "Yangi kasblar atlasi" kitobiga ko`ra, tez orada bizning tushunchamizda o`qituvchilar bo`lmaydi. Ammo "o`yin o`qituvchisi" paydo bo`ladi - ya`ni o`qituvchi doskada turish va daftarlarni tekshirish uchun emas, balki ta`lim marshrutlarini ishlab chiqish, o`quv jarayonini o`yinli uslubda, uni yanada qiziqarli qilish uchun juda ko`p narsalarga ega bo`ladi.

O`qituvchi axborot dunyosida navigator bo`lib, eng ishonchli manbani tanlashda yordam berishga, eng qimmatli ma`lumotni shiddatli ma`lumot oqimidan ajratishga va uni o’quvchining shaxsiy bilimiga aylantirishga qodir.

O`qituvchi mashg`ulotlarning tashkilotchisi, sinflarni loyihalash bo`yicha mutaxassis, o`quv jarayonining samarali boshqaruvchisidir.

O`qituvchi vaqtdan oqilona foydalanadigan, vazifalarni real baholaydigan, ularni hal qiladigan va javobgarlikni o`z zimmasiga oladigan yetakchidir. Bunda o`qituvchi o`zining xarizmasi va shaxsiy namunasi bilan o’quvchilarga o`rgatadi, o`quvchini o`ziga taqlid qilishga majburlamaydi, balki o`zining ichki salohiyati va xarakterini ochib berishda yordam beradi.

O`qituvchi uchun yana bir tegishli faoliyat - bu dizayn. Masalan, har qanday ta`lim faoliyatini loyihalashtirish uchun siz uch bosqichdan o`tishingiz kerak: rejalashtirilgan ta`lim natijalarini aniqlash, o`quv vazifalari, o`quvchilar bilan birga bo`lgan muammoli vaziyatlar haqida o`ylash va nihoyat - o`quv qo`llanmalarini tanlash.

XULOSA

Darhaqiqat barcha o`qituvchilar oldida yana bir "o`sish uchun" vazifa bor: professional o`quv jamoalari faoliyatida faol ishtirok etish imkoniyatini topish - ularni uslubiy birlashmalar bilan aralashtirib yubormaslik! Kasbiy jamoalarning vazifasi - disiplinlerarası muhitda tajriba almashishni tashkil etish. Ta`limni rivojlantirishda

yetakchi davlatlardan biri bo`lgan Xitoyda bunday jamoalarga jalb qilish darajasi juda yuqori.

O'qituvchiga nisbatan Lev Nikolaevich Tolstoyning quyidagi so`zlari ahamiyatlidir: "Agar o`qituvchida faqat mehnatga muhabbat bo`lsa, u yaxshi o`qituvchi bo`ladi. Agar o`qituvchida faqat ota-onaga o`xshab o`quvchiga bo`lgan muhabbat bo`lsa, u barcha kitoblarni o`qigan, lekin na ishga, na o`quvchilarga muhabbati bo`lmagan o`qituvchidan yaxshiroq bo`ladi. Agar o`qituvchi mehnatga va o`quvchilarga bo`lgan muhabbatni birlashtirsa, u mukammal o`qituvchidir".

Bunga faqat quyidagi xususiyatlarga ega bo'lgan o'qituvchi erishishi mumkin: - bolalarni sevadigan;

- har xil yoshdagi maktab o'quvchilarining psixologiyasini biladigan;
- bola shaxsiyatining o'ziga xosligini qadrlaydigan;
- bolalarning xatti-harakatlarini kuzatadigan va xulosa chiqarishi mumkin bo'lgan;
- intellektual salohiyatni baholaydigan va bolaning individual rivojlanish strategiyasini qura oladigan;
- bolalar bilan bemalol muloqot qiladigan, ularning sevgisi va hurmatiga erishadigan;
- bolalar jamoasini muvaffaqiyatli boshqaradigan;
- o'z fanini chuqur biladigan;
- yangilikka tayyor va rivojlanishga intiluvchan insonlar.

Ehtimol, endi o`zgaruvchan dunyoda o`qituvchining yangi rolini o`zlashtirish muammosini birgalikda hal qilish uchun aloqalarni o`rnatish va hamkorlik qilish vaqti kelgandir.

REFERENCES

1. Mardonov, Sh., Toshtemirova, S., Ahmadjonov, B., & Koshanova, N. (2020). Structure and Mechanisms of Action of The Educational Cluster. International Journal of Psychological Rehabilitation, 27(07), 8104-8111.
2. Toshtemirova, S. (2020). Factors Affecting the Quality of Education and the Importance of the Education Cluster to Address Them. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8(4), 151-156.
3. Mardonov, S., Khodjamkulov, U., Botirova, S., & Shermatova, U. (2020). The Need to Educate Young People with the Spirit of Patriotism in the Context of Globalization. Journal of Critical Reviews, 7(12), 243-247.
4. Toshtemirova, S.A. (2019). Klaster yondashuvi asosida mintaqaviy ta'lim tizmini boshqarish. *NamDU ilmiy axborotnomasi*, *1*(11), 361-367.

5. Н.С.Кенжаева (2020). Ўрта осиё давлат университети (САГУ) олимларининг помирга уюштирилган экспедицияларда иштироки (1923-1928 йилл) // ILIM hám JÁMIYET № 2. С. 56-58.
6. Toshev S. (2020). TARIX FANINI O'QITISHNDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. Science and Education, 1(Special Issue), 6
7. Toshtemirova Saodat Abdurashidovna. Ta'lim sifati va uni demokratlashtirish ilmiy muammo sifatida // Uzluksiz ta'lim.-2020. - № 1 (86). - S.5
8. Gafforov Ya. X. (2019). THE STATE OF HUSTORICAL EDUCATION IN UZBEKISTAN DURING WORLD WAR II. USA(Philadelphia) . -P. 173-175.
9. Абдурахманова, Ж.Н., Тоштемирова, С.А. (2020). Инновацион технологиялар ва ахборот маданиятини шакллантириш педагогиканинг долзарб масалаларидан бири. *Science and Education*, 1(Issue 7), 436-442.
10. Н.С. Кенжаева (2019). Вклад российских ученых в изучение Памира и Припамирья в составе Таджикской комплексной экспедиции 1932 года. Гуманитарное измерение в истории российско-узбекистанских связей. С. 79-86.
11. Абдурахманова Ж. Н. (2020). Инновацион тажриба майдони – "мактаб–лаборатория"нинг таълим тизимидаги ўрни. Муғаллим ҳем ўзликсиз билимлендири. (Issue 1) –Б. 22-26.
12. Usarov Djabbar Eshkulovich, & Suyarov Kusharbay Tashbaevich. (2020). Developing Pupils' Learning and Research Skills on the Basis of Physical Experiments. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(02), 1337-1346.
13. Абдурахманова Ж. Н. (2019). Тарих фанини ўқитиш усуллари ва уларнинг самарадорлиги // Ta'lim, fan va innovatsiya. Т.: 1(4), 35-39.
14. G'afforov, Y., Nafasov, A., & Nafasova, Z. (2020). From the History of the Beginning of the "Great Game". Journal of Critical Reviews, 7(11), 2798-2802.
15. Ҳ. Жўраев (2019). Бухоро Халқ Совет Республикасида миллий театр ва кино саъати (1920 – 1924 йй). ҚарДУ хабарлари. 1-сон, 48-б.
16. Mukimov Bakhriddin Bakhodir Qandov, Hamza Juraev, Rustam Oymatov, Mukhtorov Uzbekkhon (2020). Creation of a New System of Education and Education in the Bukhara People's Republic. International Journal of Psychosocial Rehabilitation. 24 (1). –P. 496-501.